

แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาต่อยอดศิลปวัฒนธรรม
พื้นที่หมู่บ้านน้ำพร อำเภอเชียงคานจังหวัดเลย
Conservation and Development Guidelines
For the Extension of Art and Culture in
Nam Phon Village Area Chiang Khan District,
Loei Province

ไทรโรจน์ พวงมณี¹

Thairoj Phoungmanee

คชสิทธิ์ เจริญสุข²

Kodchasri Charoensuk

พงศ์พัฒน์ เหล่าคนค้ำ³

Pongpat Laokonka

นัยนา อรรถนาทร์⁴

Naiyana Ajanathorn

¹ รองศาสตราจารย์, สาขาสาขาทัศนศิลป์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
Associate Professor, Program in Visual Arts,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Loei Rajabhat University (E-mail thai-roj@hotmail.com)

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาดุริยางคศิลป์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
Assistant Professor, Program in Music, Faculty of
Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University

³ อาจารย์ประจำ, สาขาดุริยางคศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
Lecturer, Program in Music, Faculty of Humanities and
Social Sciences, Loei Rajabhat University

⁴ สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
Associate Professor Dr., Program in Library and
Information Science, Faculty of Humanities and
Social Sciences, Loei Rajabhat University

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้คณะผู้วิจัยใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทพื้นที่และบริบทศิลปวัฒนธรรมพื้นที่บ้านน้ำพร และ 2) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาต่อยอดศิลปวัฒนธรรมพื้นที่บ้านน้ำพร อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยประชากรเป้าหมายที่ใช้ในวิจัยจำนวน 24 คนได้มาโดยวิธีการเจาะจง ผู้วิจัยใช้การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์และการประชุมเป็นเครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า

1) บ้านน้ำพรเป็นหมู่บ้านหนึ่งในเขตอำเภอเชียงคานจังหวัดเลยมีการตั้งหมู่บ้านขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2418 โดยมีผู้ที่เข้ามาสำรวจพื้นที่จำนวน 4 คน หลังจากนั้นจึงอพยพเข้ามาสมทบอีก 36 ครอบครัว โดยเห็นว่าเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำที่มีความโดดเด่นและเป็นอัตลักษณ์ คือการแสดงแงดบตาเต่าที่มีการสืบทอดต่อกันมามากกว่า100 ปี มีหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษาเดินทางเข้าไปให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุของการพัฒนาด้านการศึกษาและสังคมจึงส่งผลทำให้คนในชุมชนขาดความสนใจในศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ ซึ่งมีเพียงผู้สูงอายุกลุ่มเล็กๆ พยายามที่จะสืบทอด 2) แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาต่อยอดศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำพรนั้น หน่วยงานภาครัฐที่มีศักยภาพทั้งหน่วยงานในพื้นที่และนอกพื้นที่ต้องเข้าไปสร้างกระบวนการรับรู้และเห็นคุณค่าเพื่อให้เกิดความตระหนักในศิลปวัฒนธรรมที่กำลังจะหายไป ซึ่งมีแนวทางดังนี้ (1) การอบรมเชิงปฏิบัติการ (2) การจัดตั้งกลุ่มการอนุรักษ์หรือกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (3) การศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบการอนุรักษ์และต่อยอดศิลปวัฒนธรรม (4) การอบรมเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน (5) การออกนอกพื้นที่ของชุมชนเพื่อนำเสนอศิลปวัฒนธรรมที่แตกต่างและมีอัตลักษณ์ในงานเทศกาลหรืองานประชุม สัมมนาอย่างต่อเนื่อง (6) การศึกษาค้นคว้าเรียบเรียงเพื่อจัดทำสื่อหลากหลายรูปแบบสำหรับการเผยแพร่ และ (7) การสร้างกลุ่ม

เยาวชนในพื้นที่ให้มีทักษะการสื่อสารและการแสดงศิลปวัฒนธรรมสำหรับการต้อนรับนักท่องเที่ยว

คำสำคัญ: การอนุรักษ์, การพัฒนาและการต่อยอด, ศิลปวัฒนธรรม, บ้านน้ำพร

Abstract

This research article, the faculty of researchers, uses the qualitative research methodology in the study. The objective is to 1) study the area and context of Ban NamPhon art and culture, Chiang Khan District, Loei Province, and 2) to study conservation and development guidelines for the art and culture of Ban NamPhon, Chiang Khan District, Loei Province. The target population of 24 people in the research has come up with a specific method, using document studies, interviews and meetings as a tool and data collection method. Analyze data by content analysis Present data with analytical depictions. The results showed that:

1) Ban Nam Phonis a village in Chiang Khan District, Loei Province. The village has been established since 1875, with four people surveying the area, and 36 families have been evacuated. The art of the water house culture is distinguished and unique, namely the show of the liver, which has been passed down for more than 100 years, with government agencies and educational institutions constantly gaining knowledge and understanding of the value of cultural art. As a result of the development of education and society, the community lacks interest in the existing arts and culture, which only a small group of people try to inherit.

2) The approach to the preservation and development of the art and culture of Ban NamPhon, the potential government agencies both in and out of the area, must enter into the recognition and appreciation process to raise awareness of the art culture that is about to disappear. (2) the establishment of a community-based conservation group or tourism management group, (3) studying community work, master conservation and extension of the arts and culture; (6) Education, Research Compiled to create a variety of media for publishing, and (7) Creating a group of youth in the area to have communication skills and cultural art for welcoming tourists.

Keywords: Conservation, development, art and culture, Nam Phon village

บทนำ

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2553 มาตรา 4 ระบุว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญา ซึ่งกลุ่มชนและสังคมได้ร่วมสร้างสรรค์ สืบส่งต่อกันมา ปลูกฝัง สืบทอด เรียนรู้ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม ทั้งด้านจิตใจ และวัตถุ อย่างสันติสุขและยั่งยืน (ฉัตรกมล ปิยจารุพร, 2562) ดังนั้น “วัฒนธรรม” จึงหมายถึง วิธีชีวิตของชุมชน และสังคมที่แสดงออกในรูปแบบการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อ ถือว่าเป็นมรดกของชุมชน และสังคมที่ สืบส่งมาอย่างยาวนาน จึงต้องมีการอนุรักษ์ และสืบทอดทางวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป โดยการสืบทอดทางวัฒนธรรมถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา ของมนุษย์ มีเป้าหมายเพื่อการรักษาอัตลักษณ์ของแบบแผนของความคิดความเชื่อ วิธีทาง และแนวปฏิบัติของตนเองไว้ อันเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเลื่อนไหลและ เดินทางอย่างต่อเนื่องกันไป โดยการอนุรักษ์และสืบทอดทางวัฒนธรรมนั้น จะประกอบด้วยแนวคิดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการ (สุธีรา อะทะวงษา, 2560)

ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2564

บ้านน้ำพร เป็นหมู่บ้านหนึ่งในอำเภอเชียงคานที่ขึ้นตรงกับองค์การบริหารส่วนตำบลปากคม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย มีการสร้างตัวตนผ่านวัฒนธรรมการแสดงแมงต๋มเต่าและเครื่องดนตรีซอขึงและคนส่วนใหญ่ในชุมชนเห็นคุณค่าในความคิดและการสร้างสรรค์ของคนรุ่นปู่ย่าตายายและกลัวว่าศิลปวัฒนธรรมจะหายไปจึงควรที่จะต้องมีการอนุรักษ์ให้มีความคงอยู่ของอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งการอนุรักษ์นั้นอาจมีการปรับเปลี่ยนหรือปรับปรุงให้สอดคล้องกับยุคสมัยและแนวการปฏิบัติของคนรุ่นใหม่ ซึ่งฉัตรมงคล ปิยจารุพร (2562) เห็นว่าศิลปวัฒนธรรมอย่างการแสดงแมงต๋มเต่าที่กำลังจะหายไปเนื่องจากขาดคนสืบทอด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้าไปช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนมีทักษะ มีการแสดงออกและมีทักษะในการดำเนินการ เพื่อให้วัฒนธรรมเหล่านั้นอยู่รอด ดังเช่นพระครูสิริธรรมาภิรต (2562) แนะนำว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องเข้าไปสืบสาน อนุรักษ์และพัฒนาอย่างเร่งด่วน โดยให้ข้อเสนอแนะว่าศิลปวัฒนธรรมที่กำลังจะหายไปนั้น จะต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อดำเนินการทำงาน โดยมีการเก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพและปัญหา พร้อมกับนำไปวางแผนสำหรับการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาองค์ความรู้โดยมีการจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งหน่วยงานที่เป็นจังหวัด อำเภอหรือหน่วยงานปกครองในพื้นที่เอง สำหรับการแสดงแมงต๋มเต่านั้นถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในสาขาศิลปะการแสดง ที่มีความสำคัญและมีบทบาทมากต่อชุมชนในแง่ของการสร้างความบันเทิงและสุนทรียภาพให้กับชาวบ้านในยามเหน็ดเหนื่อยจากการทำเกษตรกรรม เมื่อกล่าวถึงการแสดงแมงต๋มเต่า หมายถึงการแสดงออกทางร่างกาย ท่วงท่าการเคลื่อนไหว ท่าเต้น ท่ารำ การแสดงกิริยาของการเต้น การรำ การเชิด ฯลฯ ซึ่งแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึก และการเล่าเรื่อง การแสดงอาจแสดงร่วมกับดนตรีและการขับร้องหรือไม่ก็ได้โดยการแสดงจะเน้นความสนุกสนานให้กับผู้ชมเป็นสำคัญโดยเป็นศิลปวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหาย นอกจากนี้ยังมีเครื่องดนตรีซอกระบั้งที่เป็นองค์หนึ่งของการแสดงแมงต๋มเต่าที่กำลังจะหายไปด้วยเช่นกันจากการศึกษาพบว่าซอขึงนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่อยู่ในกลุ่มงานช่างฝีมือดั้งเดิมที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญา ทักษะฝีมือเชิงช่าง การเลือกใช้วัสดุ

และกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ การสะท้อนพัฒนาการทางสังคม และการแสดงวัฒนธรรมของกลุ่มชนในพื้นที่ (ฉัตรกมล ปิยารุพร, 2562) โดยเฉพาะพื้นที่บ้านน้ำพรที่กระแสนิยมวัฒนธรรมใหม่ต่างหลั่งไหลเข้าไปปะทะ ส่งผลทำให้เกิดความนิยมในสิ่งใหม่ที่เข้าไปผ่านสื่อออนไลน์หรือการเปิดพื้นที่การแสดงอย่างหมอลำหรือคอนเสิร์ต จึงถือว่ามีคุณค่าทั้งในแง่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงวิธีการคิด การแก้ปัญหา การใช้ภาษาในการสื่อสารที่แฝงแง่คิดและคติสอนใจให้กับคนในชุมชน โดยคนที่ดูก็จะมีการซึมซับความรู้ คติสอนใจกลับไปโดยไม่รู้ตัว อย่างไรก็ตามสิ่งที่เป็นวิถีชีวิตชุมชนแบบพื้นบ้านดังเช่นเครื่องดนตรีและการแสดงแม่ต๋ายหรือที่เรียกว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” นั้นถือว่ามีอัตลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าสังคมนั้นย่อมมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง (สยามรัฐออนไลน์, 2562) ซึ่งบ้านน้ำพรก็มีอัตลักษณ์เฉพาะด้วยเช่นกัน

สำหรับการทำให้ศิลปวัฒนธรรมที่กำลังสูญหายหรือขาดผู้สืบทอด เพื่อให้คงอยู่ต่อไปนั้นจะต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเข้าไปช่วยจัดการและดำเนินการโดยที่การสูญหายของศิลปวัฒนธรรมก็อาจจะส่งผลกระทบต่อภาพรวมของจังหวัดเลยอันแสดงให้เห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดการดูแลและรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่มีความสำคัญไว้ ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบจึงต้องเข้าไปดำเนินกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จด้วยการกำหนดนโยบาย กลยุทธ์และ กิจกรรมที่จะช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ให้คงอยู่ต่อไป โดยที่ “การอนุรักษ์” นั้นจะมีนัยยะหมายถึง การช่วยกันดูแลรักษา การป้องกัน การสงวนรักษา การบูรณะ การปฏิสังขรณ์ หรือการประยุกต์การใช้สอยให้คงคุณค่าไว้ในทุกมิติ ไว้กระบวนการอนุรักษ์และการสืบสานก็ขึ้นอยู่กับระดับ สถานการณ์และปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่เชื่อมโยงสู่การหาวิธีการใดวิธีการหนึ่งหรือหลายวิธีร่วมกันเพื่อให้ศิลปวัฒนธรรมสามารถคงอยู่และนำกลับมาใช้ประโยชน์อย่างไรก็ตามเหตุผลที่ควรมีการอนุรักษ์การแสดงแม่ต๋ายและเครื่องดนตรีซอซึงนั้น พบว่ามีการขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไว้แล้วซึ่งลักษณะตามเกณฑ์ดังนี้ 1) มีลักษณะเฉพาะในชุมชน ท้องถิ่นที่เสี่ยงต่อการสูญหายหรือใกล้ขาดผู้สืบทอด 2) มีอัตลักษณ์และ

มีคุณลักษณะบ่งบอกความเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น 3) มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์วิชาการ ศิลปะ คุณค่าทางจิตใจ คุณค่าเชิงสร้างสรรค์หรือผลงานควรค่าแก่การรักษาไว้ และ 4) มีการบันทึกหลักฐานหรือสามารถอ้างอิง/สืบค้นองค์ความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของวัฒนธรรม (ฉัตรกมล ปิยจารุพร, 2562) ซึ่งนับว่าการแสดงแม่ต๊ำเต่าและเครื่องดนตรีซอซึงเป็นมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านน้ำพรที่มีคุณค่าที่ช่วยสร้างสุนทรียภาพให้กับคนในชุมชนหรือต่างชุมชนได้กล่าวได้ว่าความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้นั้นจะต้องอยู่บนฐานการดำรงอยู่ของประเพณีและวิถีชีวิตที่สามารถสื่อถึงรากเหง้าที่คุณค่าแก่การเก็บรักษาและสืบทอดต่อไปให้รุ่นลูกรุ่นหลาน (พลอยภัทรา ตระกูลทองเจริญ, 2557) แม้ว่าบ้านน้ำพรถูกรู้จักผ่านอัตลักษณ์การแสดงแม่ต๊ำเต่า เช่นเดียวกับการมีซอซึงเป็นเครื่องดนตรีไม้ใผ่ที่นำมาใช้ร่วมกับการแสดงแม่ต๊ำเต่าที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งปัจจุบันมีการผลิตน้อยลงเนื่องจากไม่ได้รับความสนใจของนักเล่นดนตรีหรือชาวบ้านในพื้นที่ ดังที่ พงศ์พัฒน์ เหล่าคนคำ, สรวงสุตา สิงห์ขรอาสน์, และธนาพร เฟ่งศรี (2558) กล่าวว่าสืบเนื่องจากการขาดผู้สืบทอดการผลิตซอซึงจึงลดน้อยลงไป อันแสดงให้เห็นถึงบทบาทของดนตรีพื้นบ้านแบบดั้งเดิมที่ขาดความนิยมและการไม่มีผู้ว่าจ้าง เช่นเดียวกับการแสดงแม่ต๊ำเต่าที่กำลังขาดคนสืบทอดอย่างยั่งยืน ส่วน สุวิทย์ สารเงิน กล่าวว่า ศิลปวัฒนธรรมการแสดงแม่ต๊ำเต่ากำลังจะหายไปนั้น เนื่องจากมีผู้สืบทอดเป็นเพียงกลุ่มผู้สูงอายุและเด็กนักเรียนส่วนหนึ่งเท่านั้น และโดยภาพรวมของชุมชนบ้านน้ำพรวิถีชีวิตเปลี่ยนไป ความทันสมัยน่าสนใจกว่า เช่นเดียวกับการขาดคนสืบทอดและขาดผู้นำเป็นหลักในการอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป (หนังสือพิมพ์บ้านเมืองออนไลน์, 2562) นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐยังขาดกระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วม และคนในชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตโดย (อารียา บุญทวี, จินดา เนื่องจำนงค์, และวชิรพงศ์ มณีนันท์วิวัฒน์, 2561)

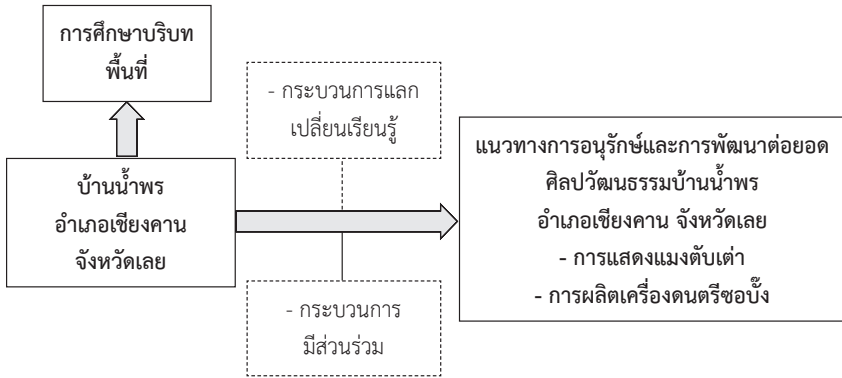
จากการที่กล่าวมาจะเห็นว่ามรดกทางศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำพรถือว่ามีคุณค่าสำคัญถ้ามีการสืบทอดให้เกิดความ ยั่งยืนทั้งคนภายในหมู่บ้านหรือคนในจังหวัดเลยที่เห็นคุณค่าในภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะ

การแสดงแง่มุมระดับต่ำที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของคนในแง่สุนทรียภาพ ช่วยให้คนเกิดความสุขใจเกิดอรรถรสของความงามที่สัมผัสได้ผ่านลีลาการแสดง บทการสนทนาและการบรรเลงเครื่องดนตรีประกอบการแสดง ซึ่งในสถานการณ์ปัจจุบันที่คนส่วนใหญ่สนใจการทำมาหากินและการใช้ชีวิตอยู่กับวัฒนธรรมใหม่ทั้งดนตรีและการแสดงแบบใหม่ที่เร้าใจ ตื่นเต้นและสามารถที่จะเข้าถึงความรู้สึกมากกว่าเพื่อให้สอดคล้องกับจังหวัดเลยที่มีการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำปี พ.ศ.2562 ด้านวรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา จากการประชุมคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ครั้งที่ 6/2562 ว่าที่ประชุมเห็นชอบประกาศขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำปี พ.ศ.2562 ตามที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (สวธ.) ในฐานะฝ่ายเลขานุการ ได้นำเสนอผลการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ตามมาตรา 10 (7) ในการพิจารณาและให้ความเห็นชอบการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการแสดงลำแมงต๊อบเต่าไทเลย (สำนักงานข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 2562) คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาต่อยอดศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำพรได้คงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของอำเภอเชียงคานและจังหวัดเลยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่และบริบทของศิลปวัฒนธรรมพื้นที่บ้านน้ำพร อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาต่อยอดศิลปวัฒนธรรมพื้นที่บ้านน้ำพร อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

กรอบแนวคิดการวิจัย



วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการเชิงคุณภาพในการศึกษามีรายละเอียดของการดำเนินการดังนี้

1. ประชากรเป้าหมาย

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีจำนวน 24 คน ได้มาด้วยวิธีการเจาะจง โดยมีเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกเข้ามาสัมภาษณ์และเข้าร่วมประชุมเพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นดังนี้ 1) เป็นผู้รู้ที่เป็นทางการและผู้นำจิตวิญญาณของชุมชน 2) เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่บ้านน้ำพร 3) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำนุบำรุง การรักษา การอนุรักษ์และการต่อยอดวัฒนธรรม 4) เป็นผู้ที่สามารถนำความรู้ความคิดจากการสัมภาษณ์และการประชุมไปดำเนินการต่อได้ ประกอบด้วย เจ้าอาวาส ตัวแทนเทศบาลตำบลปากคม ประชาชนท้องถิ่น ครูอาจารย์และตัวแทนชาวบ้านในชุมชน

2. วิธีการและเครื่องมือการวิจัย

คณะผู้วิจัยใช้วิธีการและเครื่องมือมีรายละเอียดดังนี้ 1) การศึกษาเอกสาร โดยการศึกษาจากบทความวิชาการ บทความวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารขององค์การบริหารส่วนตำบลปากคม 2) แบบสัมภาษณ์โดยคณะผู้วิจัยสร้างประเด็น

การสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพของศิลปวัฒนธรรม แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนา
ต่อยอดศิลปวัฒนธรรม 3) การประชุมเพื่อค้นข้อมูลและระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับ
แนวทางการอนุรักษ์ การพัฒนาต่อยอดศิลปะและวัฒนธรรมบ้านน้ำพร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดย 1) การศึกษาเอกสารจาก
หนังสือ ตำรา งานวิจัยและวิทยานิพนธ์จากสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏ
เลยและขอข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลปากตม บ้านน้ำพร อำเภอเชียงคาน
จังหวัดเลย 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม คณะผู้วิจัยทำการประสานกับผู้นำ
ชุมชนให้ประสานประชากรเป้าหมายเพื่อการเข้ารับการสัมภาษณ์และการประชุม
ประกอบด้วย เจ้าอาวาส ตัวแทนเทศบาลตำบลปากตม ประชาชนท้องถิ่น ครูอาจารย์
และตัวแทนชาวบ้านโดยมีการนัดหมายวันเวลาและสถานที่

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดระเบียบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่
ประกอบด้วยข้อมูลบริบทของพื้นที่ ข้อมูลบริบทของศิลปวัฒนธรรมและข้อมูล
เกี่ยวกับการอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนาต่อยอดศิลปวัฒนธรรมแล้วทำการ
วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. บริบทของพื้นที่บ้านน้ำพร

บ้านน้ำพรทิศเหนือติดต่อกับบ้านท่าดีหมี ทิศใต้ติดต่อกับบ้านวังยาว
ทิศตะวันตกติดต่อกับเมืองแก่นท้าว ของ สปป.ลาว โดยมีแม่น้ำเหืองกั้นเขตแดนทิศ
ตะวันออกติดต่อกับบ้านพรเจริญเขตแดนส่วนมากพื้นที่เป็นภูเขา มีพื้นที่ราบน้อยกว่า
ที่เนินเขา และพื้นที่ราบ และเป็นป่าสงวน มีแม่น้ำผ่านถึง 1 สาย คือ แม่น้ำเหือง
อีกทั้งมีห้วยอีกมากมาย เนื่องจากเป็นพื้นที่ล้อมรอบด้วยภูเขามีจำนวนประชากร
ทั้งสิ้น 834 คน มี 198 ครัวเรือน ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม รับจ้างทั่วไปและ
อาชีพค้าขาย มีรถโดยสารสายเชียงคาน – กกดู่ – นาจาน – เลย วิ่งผ่านทุกวันๆ ละ

2 เทียว (ไป – กลับ) หมู่บ้านมีแม่น้ำเหืองไหลผ่านอันเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติจึงนำมาใช้ในการเกษตรกรรม ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาโดยมีวัดจอมแจ้งเป็นศูนย์กลางความเชื่อความศรัทธาของชุมชน

จากการศึกษาพบว่า คำว่า “น้ำพร” หมายถึง แม่น้ำที่ไหลมาจากภูศาลาใหม่ผ่านหมู่บ้านไปตกที่แม่น้ำเหืองที่วังพร จึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่าบ้านน้ำ บ้านน้ำพร ตั้งครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2418 โดยเล่ากันว่า มีขุน 4 ขุน กับนายฮ้อย 2 คน 4 ขุน ได้แก่ (1) ขุนสอน จันทะโคตร (2) ขุนละคร ทองภา (3) โกษารักษ์ ขุนวิเศษ (4) ขุนต่างใจ ศรีสมุทร (5) นายฮ้อยสีทา มาลา (7) นายฮ้อยวัน มะลิวัลย์ได้อพยพมาจากบ้านขอนแก่น ตำบลหนองผือ อำเภอท่าลี่ ซึ่งสมัยนั้นมีประชาชนที่อพยพเข้ามาประมาณ 39 ครัวเรือน มาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณริมห้วยน้ำพรจึงได้ตั้งชื่อบ้านว่า “บ้านน้ำพร” สมัยเริ่มการตั้งบ้านใหม่ๆ นั้นหมู่บ้านอยู่ในการปกครองของบ้านนาจาน โดยมีกำนันน้อยแสนสุขเป็นกำนันคนแรก ต่อมาปีพ.ศ. 2479 ได้แยกการปกครองออกมาต่างหาก โดยมีผู้ใหญ่บ้านที่เข้ามาเป็นผู้นำในแต่ละช่วงตามลำดับ ดังนี้ 1) นายท่า บุญมี ผู้ใหญ่บ้านคนแรก 2) นายพัน ศรีสมุทร 3) นายใบทองจันทร์ 4) นายจันทิ โสมาศรี 5) นายมูล บัวขาว 6) นายบุญตา มาลา 7) นายแพง ชันชมพล 8) นายประทีป พุทธวงศ์ 9) นายจวน สุนทรักษ์ 10) นายประจักษ์ แสงขาว ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ต่อมาเมื่อมีจำนวนประชากรและจำนวนหลังคาเรือนเพิ่มมากขึ้น พ.ศ.2540 จึงได้แยกหมู่บ้านเป็นหมู่ที่ 6 บ้านพรเจริญ ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย สำหรับบ้านพรเจริญได้แยกหมู่บ้านเพิ่มเป็น 6 หมู่บ้านพรเจริญ ปีพ.ศ. 2540 โดยมีผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อ นางลักษณ สุพรหมพันธ์ ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2540-2541 และเป็นผู้ตั้งชื่อบ้านพรเจริญ สาเหตุที่ตั้งบ้านพรเจริญ เพราะตั้งตามชื่อคุ่มโดยมีผู้ใหญ่บ้านคนต่อมาคือ นายเวียน บัวภาสี ดำรงตำแหน่งปี พ.ศ. 2541 ถึง พ.ศ.2551 ปัจจุบันตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นตำแหน่งกำนัน โดยกำนันคนแรกของบ้านคือนายแสนพร คำปัญญาสำหรับสถานที่สำคัญในชุมชน ประกอบด้วย (1) โรงเรียนบ้านน้ำพร จัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานชั้นประถมศึกษา 1-6 และ(2) วัดศรีจอมแจ้ง ที่สร้าง

เมื่อประมาณ พ.ศ. 2429 โดยมีพระรูปแรกคือ หลวงพ่อตองเป็นเจ้าอาวาส (แสนพร คำปัญญา, 2563)

2. บริบททางศิลปวัฒนธรรม

การเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของอำเภอเชียงคานมาตามเส้นทางแม่น้ำโขงและแม่น้ำเหือง จึงส่งผลทำให้บ้านท่าดีหมีและบ้านน้ำพรถูกทำให้เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวใหม่ของอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยขึ้นเพื่อเป็นการขยายจุดการท่องเที่ยวให้กระจายออกไปจากตัวเมือง ผลของการขยายจะนำมาซึ่งการสร้างเศรษฐกิจและรายได้ให้กับชุมชนผ่านการขายวัฒนธรรมและผลผลิตทางการเกษตรแก่นักท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า พื้นที่บ้านน้ำพรนั้นเป็นพื้นที่ที่ติดกับประเทศ สปป.ลาว บริเวณพื้นที่นี้ยังขาดความโดดเด่นในพื้นที่ท่องเที่ยวในทุกมิติ เนื่องจากหมู่บ้านอยู่ห่างจากเมืองเชียงคาน มีวิถีชีวิตชาวบ้านผูกติดกับการเกษตรกรรมปลูกข้าวและหาของป่ามาขาย สภาพบ้านเรือนขาดความโดดเด่นส่วนใหญ่มีลักษณะสมัยใหม่ พื้นที่ทางธรรมชาติยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้สำหรับความเชื่อของชุมชนนั้นส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธจึงมีวัดและศาสนสถาน 1 วัดคือ วัดศรีจอมแจ้งซึ่งเป็นวัดบ้านและมีการก่อสร้างอาคารสมัยใหม่เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมและเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการทำบุญและการพบปะกันโดยใช้พื้นที่วัด นอกจากนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังยึดถือขนบประเพณีตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดยปฏิบัติตามประเพณีสิบสองเดือนอย่างเคร่งครัด

อย่างไรก็ตามผลของการระดมความคิดเห็นพบว่า บ้านน้ำพรมีจุดเด่นในเรื่องการแสดงแมงตับเต่าที่ถือว่าเป็นหน่วยความบันเทิงท้องถิ่นระดับพื้นฐานที่มีการจัดแสดงให้กับคนในพื้นที่ได้ชื่นชมและคนพื้นที่ใกล้เคียงให้เกิดความสนใจและเกิดความสุขนันทริยภาพ โดยการแสดงแมงตับเต่านี้มีแนวคิดมาจากการรับรู้เกี่ยวกับแมลงชนิดหนึ่งตัวสีดำ มีเขาสั้นๆ พอมองเห็น อาศัยอยู่ในหนองน้ำทั่วไป ตัวมีลักษณะคล้ายเต่า มีหลังนูน ปีกแข็ง ตัวเล็ก ยาวประมาณ 1-2 เซนติเมตร หัวและขาแข็ง ตัวลื่นจับไม่อยู่ ตัวผู้มีหนอกแหลมที่หน้าอกยาวกว่าตัวเมียเล็กน้อย เมื่อเดินบนดินจะเดินซิกแซกไปมาอย่างรวดเร็ว ท่วงท่าที่ดูน่าสนุก จึงนำเอาชื่อแมงตับเต่ามาตั้งชื่อ

โดยมีบทร้องที่ทะลึ่งและสนุกสนาน สำหรับการแสดงแมงต๋มเต๋านั้นส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่เป็นผู้แสดงโดยนำเรื่องราวในนิทานชาดกหรือวรรณกรรมพื้นบ้านมาดำเนินเรื่อง เช่นเนื้อหาเรื่องราวของท้าวสุริยวงศ์ ท้าวโสวัต กาละเกด ลั่นทอง จำปาสีตันและท้าวสีหน โดยที่การแสดงแมงต๋มเต๋านั้นจะมีลักษณะเป็นลำเรื่อง มีเนื้อหาจากนิทานธรรมะ ที่มีการแฝงคติธรรม มักเล่นในงานบุญที่วัดและงานบุญแจกข้าว มีความเด่นในเรื่องของ “วาดการลำแบบไทเลย” ที่มีลักษณะการผันอักษรตามสำเนียงเมืองเลย มีการใช้ผู้เล่นทั้งชายและหญิง สำหรับผู้ชายแล้วมักจะแสดงออกทางท่าทางได้อย่างหลากหลายกว่าผู้หญิง เช่นการแสดงตลกขบขันได้ดี อย่างไรก็ตามนักแสดงผู้ชายส่วนใหญ่แล้วคณะแมงต๋มเต๋ามักเลือกผู้ชายที่เคยบวชเรียนมาแล้วมาแสดง เนื่องจากมีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะคือ สามารถที่จะอ่านทำนองแบบไทเลยและร้องเจรจาโต้ตอบได้ดี

นอกจากนี้การแสดงแมงต๋มเต๋ายังต้องมีตัวแสดงที่มีลักษณะเป็นแบบแผน เช่นตัวแสดงเป็นกษัตริย์ มเหสี พระเอก นางเอก ที่ต้องมีบทร้องและมีการแสดงท่าทางประกอบด้วยเช่นกัน ส่วนตัวละครที่แสดงตลกและสร้างสีสันให้กับการแสดงประกอบด้วยตัวแสดงเป็นพี่เลี้ยง เสนา อำมาตย์ ม้า ฯลฯ เรียกว่า “ตัวเบ็ดเตล็ด” ก็มักจะมียุกลเล่นของความเป็นตัวตลกผ่านการแสดงออกทางท่าทางและคำพูด โดยการแสดงแมงต๋มเต๋านั้นจะมีวงดนตรีพื้นบ้านเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ทั้งนี้เพื่อการสร้างบรรยากาศของเนื้อหาเรื่องราวและสร้างความระทึกใจให้กับฉากหรือตอนต่างๆ ของการแสดงของผู้มาชม ส่วนเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่นำมาใช้ประกอบการแสดงประกอบด้วย แคน ซออู้ ซอด้วง ซอบัง กลอง ฉิ่งและฉาบ การแสดงแมงต๋มเต๋านั้นมีการสืบทอดในลักษณะมุขปาฐะ อาจมีการนำเสนอเนื้อหาในลักษณะสองแง่สองง่ามเพื่อให้ผู้ชมเกิดความสุขสนุกสนานและความบันเทิงจึงจะถือว่าเป็นที่ชื่นชอบของผู้ชม มีบทร้องสอดแทรกคติสอนใจโดยที่นักดนตรีจะมีการเทียบเสียงสูงต่ำจาก “คำสร้อย” หรือ “คำขึ้นต้น” โดยที่นิยมร้องคือ “แต่นี่” “แต่นั้น” สำหรับวิธีการแสดงแมงต๋มเต๋านั้นจะเปิดฉากจากการเล่นโหมโรง มีนักดนตรีบรรเลงเพลงประจำคณะที่มีอยู่ได้แก่ เพลงระบำ เพลงเชิด ใช้เครื่องดนตรีระนาด ตะโพน และฉิ่ง ตามด้วยเพลง

สับใบ โดยการใช้แคนซอบั้งและฉิ่งบรรเลงสลับกันไป การบรรเลงดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อเป็นการบอกให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับรู้ว่าจะมีการแสดงแมงตบเต่า สำหรับเพลงสับใบนี้จะมีการใช้ระยะเวลาในการบรรเลงค่อนข้างนาน เนื่องจากต้องการให้ตัวประกอบในคณะออกมาเต้นและพ้อนรำประกอบจังหวะที่สนุกสนานมักเรียกช่วงนี้ว่า “ระบำเปิดฉาก” ซึ่งการแสดงจะมีท่วงทำนองที่มีความสนุกสนานเร้าใจผู้ชม บางช่วงมีความตลกขบขันที่มีจุดประสงค์เพื่อต้องการที่จะสร้างความครึกครื้นให้กับผู้ชม โดยการให้ผู้ชายแต่งตัวเป็นหญิงเพี้ยนบ้างบอทดอกจำปาแดงหรือดอกขบา แต่งกายใส่เสื้อกลับหน้ากลับหลัง นุ่งผ้าถุงลายทางตั้งหรือหมี่ข้อ นำเอาส่วนเชิงผ้าถุงขึ้นข้างบน ส่วนหัวผ้าถุงลงข้างล่าง มีการสวมเครื่องประดับที่มีขนาดใหญ่ออกมาเต้น ระบำท่าทางแบบคนปัญญาอ่อน ทั้งนี้เพื่อสื่อสารอารมณ์ความสนุกสนานและชวนหัวเราะให้กับผู้ชมมักแสดงบางคนทาบปากแดง มีน้ำหมากเประปาก นักแสดงบางคนอาจมีการจุกยาผอยไว้ริมฝีปากบน บางครั้งทำท่ายน้ำลายไหลยืด เรียกว่า “ร่ำโอ้เจ๊อะ” โดยที่ผู้แสดงมีตั้งแต่ 2 คนถึง 5 คน สะพายกะติบข้าวเหนียว ออกมาเต้นพ้อนประกอบดนตรี ทำนอง “ปั่นข้าวจีติด...อ้อนต้อน ปั่นข้าวกำติด...อ้อนต้อน...เคียดให้แม่บ่ยอมไปนอน...” (ดนตรีซ้ำ 5 เที้ยว ตามที่ร้องมา) แล้วขึ้นทำนองใหม่ตอนท้ายที่อาจจะมีการลงด้วยคำอื่นเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน ครั้นเครื่องและตลกแก่ผู้มาชม



ภาพประกอบที่ 1 การอนุรักษ์การทำซอบั้ง

3. วิเคราะห์สภาพศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำพร

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อระดมความคิดเห็นและวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรคและโอกาสของพื้นที่บ้านน้ำพร อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ประเด็นเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของบ้านน้ำพรพบว่า

3.1 จุดแข็ง

3.1.1 ชุมชนบ้านน้ำพรมีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความเข้าใจ มีประสบการณ์เกี่ยวกับการแสดงแม่ต๋ำและการทำซอซึงหลงเหลืออยู่

3.1.2 มีนักเรียนเข้ามาเรียนรู้การแสดงแม่ต๋ำอยู่บ้าง

3.1.3 หน่วยงานปกครองในพื้นที่เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ปากคม อำเภอเชียงคานและจังหวัดเลยมีการจัดทำยุทธศาสตร์และแผนการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

3.1.4 พื้นที่หมู่บ้านเป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับบ้านพรเจริญและ ท่าดีหมี สามารถสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวชุมชนได้สร้างกิจกรรมและ ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวได้

3.1.5 วัดศรีจอมแจ้งเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการทำกิจกรรม ของชุมชนและอยู่ในบริเวณชุมชนที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายและสะดวก

3.2 จุดอ่อน

3.2.1 คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้เฝ้ามองขาดความสนใจที่จะเป็น ผู้นำหรือสืบทอด

3.2.2 ขาดการนำศิลปวัฒนธรรม เช่น การแสดงแม่ต๋ำออก เสนอต่อสาธารณะชนอย่างต่อเนื่องทำให้การแสดงแม่ต๋ำขาดช่วงในการสืบทอด ดังนั้นการถูกกลืนและไม่ได้รับความสนใจจึงเกิดขึ้น

3.2.3 คนในชุมชนบ้านน้ำพรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาด ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการต่อยอดศิลปวัฒนธรรมไปสู่การเป็น ผลิตภัณฑ์หรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชน

3.2.4 ผู้ที่มีความสนใจที่จะอนุรักษ์รักษาศิลปวัฒนธรรมส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งขาดประสบการณ์และความรู้ความสามารถในการดำเนินการและการบริหารจัดการ

3.2.5 ขาดแกนนำในการนำพาชุมชนบ้านน้ำพรให้เกิดการอนุรักษ์หรือการพัฒนาต่อยอดที่ชัดเจนหรือมีการตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของบ้านน้ำพรที่เป็นรูปธรรม

3.3 อุปสรรค

3.3.1 วิธีการเกษตรกรรมและการทำงานทำให้ไม่มีเวลาพิจารณาว่าศิลปวัฒนธรรมกำลังจะหายไป และขาดการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์ที่มีพื้นฐานความต้องการจากชุมชนเอง

3.3.2 สภาพหมู่บ้านเป็นเมืองผ่าน โดยมีถนนตัดผ่านกลางหมู่บ้าน ซึ่งเป็นเส้นทางผ่านไปยังพื้นที่อื่นๆ ในจังหวัดเลยทำให้การรวมกลุ่มกันภายในหมู่บ้านเพื่อการทำกิจกรรมมีความยากลำบาก

3.4 โอกาส

3.4.1 หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนเริ่มเห็นความสำคัญและมีการเข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนบ้านน้ำพร

3.4.2 สื่อมวลชน สื่อสังคมออนไลน์มีการนำเสนอภาพของศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำพรให้กับคนนอกพื้นที่ได้เห็นและรับรู้

2. แนวทางการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมบ้านน้ำพร

แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานให้ศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำพร กรณีการแสดงผลงานระดับตำบลและการทำเครื่องดนตรีขอมั้งให้คงอยู่กับชุมชนบ้านน้ำพร มีดังนี้

2.1 องค์การบริหารส่วนตำบลปากตม มีการกำหนดกลยุทธ์การส่งเสริม การสืบสานและสืบทอดการแสดงแมงต๋อไว้ในแผนการพัฒนากาพัฒนาคน สังคม เศรษฐกิจและแผนการพัฒนากาการท่องเที่ยว

2.2 เขตพื้นที่การศึกษาที่รับผิดชอบดูแลในพื้นที่กำหนดกลยุทธ์กำหนดนโยบายและสนับสนุนงบประมาณให้โรงเรียนที่อยู่ในเขตบ้านน้ำพรและอำเภอเชียงคานมีการนำไปจัดกิจกรรมการพัฒนานักเรียนโดยนำปราชญ์ท้องถิ่น

เข้าไปให้ความรู้เกี่ยวกับการแสดงแมงต๋มเต่าและการทำซอขึงและดูแลจนกว่านักเรียนจะสามารถแสดงและทำซอขึงได้

2.3 โรงเรียนบ้านน้ำพรนำศิลปวัฒนธรรมไปทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การแสดงแมงต๋มเต่าและหลักสูตรการผลิตเครื่องดนตรีซอขึง สำหรับการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์และการจัดทำเป็นของที่ระลึกสำหรับการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

2.4 พัฒนาชุมชนในพื้นที่และอำเภอเชียงคานเข้าไปสนับสนุนให้ชุมชนมีการผลิตเครื่องดนตรีซอขึงให้เป็นผลิตภัณฑ์โอท็อปจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว โดยมีการสนับสนุนการตั้งกลุ่มการผลิตและการจดทะเบียนเป็นสินค้าโอท็อปและการทำการตลาดในพื้นที่การท่องเที่ยวอำเภอเชียงคานและอื่นๆ

2.5 ผู้นำบ้านน้ำพรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีการแสดงแมงต๋มเต่า การผลิตซอขึงและผลงานด้านอื่นๆ เพื่อให้เป็นจุดการเรียนรู้และท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว และมีการระดมทุนเพื่อเป็นกองทุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมชุมชน

2.6 หน่วยงานภาครัฐต้องการประชาสัมพันธ์และนำเสนอชุดการแสดงแมงต๋มเต่าที่ชุมชนมีอยู่ในปัจจุบันเพื่อการนำออกแสดงในงานต่างๆ ของจังหวัดเลย

2.7 สถาบันการศึกษาเช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยเข้าไปร่วมกับชุมชนบ้านน้ำพรในการอนุรักษ์และพัฒนาชุดการแสดงแมงต๋มเต่าเพื่อให้มีความทันสมัยและมีความน่าสนใจมากขึ้น



ภาพประกอบที่ 2 การแสดงแมงต๋มเต่าที่เข้าไปศึกษาและอนุรักษ์โดยสุวิทย์ สารเงิน



ภาพประกอบที่ 3 การเข้าไปอนุรักษ์การทำและการเล่นเครื่องดนตรีซอซึง

3. แนวทางการอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนาต่อยอดศิลปวัฒนธรรม

3.1 แนวทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำพร มีแนวทางดังนี้

3.1.1 การอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม บ้านน้ำพรที่กำลังจะสูญหายโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกภาคส่วน

3.1.2 การจัดตั้งกลุ่มการอนุรักษ์หรือกลุ่มการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชน เพื่อที่จะนำเรื่องราวและเรื่องเล่าของชุมชนรวมถึงการแสดงแม่ตบเต่า มานำเสนอให้กับนักท่องเที่ยวได้รับทราบ

3.1.3 การศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบการอนุรักษ์และต่อยอดศิลปวัฒนธรรมเพื่อให้เข้าใจถึงระบบการบริหารจัดการและการดำเนินการในทุกมิติ ทั้งที่เกี่ยวกับคนและศิลปวัฒนธรรม

3.1.4 การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับซอซึงและการแสดงแม่ตบเต่า

3.1.5 การออกนอกพื้นที่ของชุมชนเพื่อนำเสนอศิลปวัฒนธรรมที่แตกต่างและมีอัตลักษณ์ในงานเทศกาลหรืองานประชุม สัมมนาอย่างต่อเนื่อง

3.1.6 การศึกษาค้นคว้า เรียบเรียงเพื่อจัดทำสื่อหลากหลายรูปแบบ สำหรับการเผยแพร่

3.1.7 การสร้างกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ให้มีทักษะการสื่อสารและการแสดงศิลปวัฒนธรรมสำหรับการต้อนรับนักท่องเที่ยว

3.2 แนวทางการต่อยอดศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำพร พบว่า การพัฒนาและต่อยอดศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำพรที่มีอัตลักษณ์ที่การแสดงแม่ตบเต่าและเครื่อง

ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2564

ดนตรีชอบั้ง โดยศิลปวัฒนธรรมดังกล่าวถือว่าเป็นสื่อและเครื่องมือในการสร้างสุนทรียภาพให้กับคนในพื้นที่บ้านน้ำพรเองและคนนอกที่สนใจในการชมการแสดง อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตของคนในปัจจุบันเปลี่ยนไปจากอดีตมากซึ่งการรับรู้ในรูปแบบเดิมของคนในชุมชนเองก็อาจจะไม่สร้างความน่าสนใจอีกต่อไป จึงควรมีการนำมาพัฒนาและต่อยอดไปสู่ผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่อำเภอเชียงคานได้ สำหรับแนวทางการพัฒนาและต่อยอดนั้นควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกมิติและทุกขั้นตอนเนื่องจากผลที่เกิดขึ้นนอกจากจะทำให้ศิลปวัฒนธรรมจะยังคงอยู่แล้ว ส่วนบุคลากรที่อยู่ในชุมชนนั้นจะต้องมีศักยภาพมากพอที่จะขับเคลื่อนวิถีชีวิต และศิลปวัฒนธรรมของตนเองให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาต่อยอดศิลปวัฒนธรรมที่ได้จากการประชุมร่วมระดมความคิดเห็นดังนี้

3.1 ชุมชนบ้านน้ำพร โดยผู้นำอย่างเป็นทางการ เช่นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และผู้นำจิตวิญญาณ เช่น พระสงฆ์หรือปราชญ์ท้องถิ่นจะต้องมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันแสวงหาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาต่อยอดเพื่อให้ศิลปวัฒนธรรมอยู่รอดต่อไปได้ ด้วยการขอความร่วมมือกับทางโรงเรียนบ้านน้ำพร มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย เขตพื้นที่การศึกษา การท่องเที่ยวจังหวัดเลย หน่วยงานการพัฒนาชุมชน และหน่วยงานวัฒนธรรมให้เข้ามาให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมทั้งการรักษาให้คงอยู่ การสร้างเศรษฐกิจชุมชน หรือการพัฒนาศักยภาพคนในพื้นที่ด้วยกิจกรรมการแสดงแมงตบเต่าหรืออื่นๆ ในรูปแบบใหม่ๆ เพื่อการท่องเที่ยว และการทำชอบั้งเป็นของที่ระลึกจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว โดยรูปแบบของที่ระลึกนั้นอาจทำออกมาในลักษณะดั้งเดิมที่สามารถนำไปเล่นได้ หรือรูปแบบของตกแต่งบ้านและร้านค้า หรือรูปแบบการย่อขนาดหรือจำลองเครื่องดนตรีพื้นบ้าน

3.2 องค์การบริหารส่วนตำบลปากตม ควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และการพัฒนาต่อยอดศิลปวัฒนธรรมผ่านการจัดทำโครงการและกิจกรรมต่างๆ เช่น โครงการอบรมการแสดงหรือการฟ้อนแมงตบเต่ารูปแบบประยุกต์สำหรับใช้ต้อนรับนักท่องเที่ยว กิจกรรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อจำหน่ายเป็น

ของที่ระลึก กิจกรรมการนำศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำพรออกนอกพื้นที่เพื่อการแสดง ศักยภาพ

3.3 สถาบันการศึกษาในพื้นที่ เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัยต้องลงไปในพื้นที่เก็บข้อมูลและหาแนวทางการพัฒนาต่อยอดศิลปวัฒนธรรมผ่านการคิดค้น การอบรมและการออกแบบการแสดงเชิงประยุกต์และการต่อยอดข้อบ่ง สำหรับการนำไปแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยวและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน

3.4 หน่วยการภาครัฐที่มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการใช้ศิลปวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเช่น วัฒนธรรมจังหวัด หน่วยงานอำเภอเชียงคน หน่วยงานพัฒนา ชุมชน หน่วยงานการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน (อพท.) ควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์และกิจกรรมลงไปพัฒนาต่อยอด และสร้างเป็นพื้นที่บ้านน้ำพรเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมเฉพาะเพื่อ การนำไปสู่การพัฒนาและส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

3.5 หน่วยงานการท่องเที่ยว ต้องเข้ามาจัดกิจกรรมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน ให้เป็นผู้นำการจัดการท่องเที่ยวที่สามารถค้นหาทรัพยากรการท่องเที่ยวใหม่ๆ และสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวในหมู่บ้านหรืออำเภอใกล้เคียง

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. สรุปผล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์และการประชุม ผลการศึกษาพบว่าชุมชนบ้านน้ำพรเห็นว่ ศิลปวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นของบ้านน้ำพรคือการแสดงแมงต๊อบเต่าที่ปัจจุบัน คนในสังคมให้ความสำคัญน้อยลงและคนรุ่นเก่าที่เป็นผู้แสดงและพัฒนารการแสดง มาจากอดีตค่อยๆ ล้มหายตายจากไป ซึ่งชุมชนบ้านน้ำพรมีความเห็นว่าควรมีการ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดงแมงต๊อบเต่าเพื่อให้คงอยู่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ต่อไป โดยแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาต่อยอดศิลปวัฒนธรรมนั้นต้องเน้น

กระบวนการมีส่วนร่วมโดยการใช้ชุมชนเป็นฐานในการเป็นผู้นำการดำเนินการ ส่วนรูปแบบของการมีส่วนร่วมจะผ่านกิจกรรมดังนี้ 1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม โดยมีกลุ่มคนในชุมชน นักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ครูอาจารย์ และนักวัฒนธรรมเข้าร่วม 2) การสำรวจและศึกษาเน้นการลงพื้นที่ โดยมีการออกแบบวิธีการเก็บข้อมูลบริบทพื้นที่ องค์ความรู้ทางธรรมชาติและวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องโดยกลุ่มคนในชุมชน นักวิชาการ ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวัฒนธรรมและนักพัฒนาชุมชน 3) กิจกรรมการสรุปข้อมูลและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีตัวแทนคนในชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น นักวิชาการ นักวัฒนธรรม ตัวแทนปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานพัฒนาชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม 4) กิจกรรมการประยุกต์และการพัฒนาเพื่อให้ศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำพรโดยตัวแทนคนในชุมชน เยาวชน นักเรียน ครูอาจารย์ นักพัฒนาชุมชน ตัวแทนปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าร่วมระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ กิจกรรม งบประมาณ การสร้างภาคีเครือข่าย เช่น ชุมชนการท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยวหรือนักพัฒนาชุมชน และกลุ่มนักออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน

2. อภิปรายผล

จากการดำเนินการวิจัยคณะผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายดังนี้

2.1 การอนุรักษ์และต่อยอดศิลปวัฒนธรรม

การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำพร กรณีการแสดงแมงตบเต่าและการผลิตเครื่องดนตรีซอบังนั้นถือว่ามีความสำคัญเนื่องจากการขาดผู้สืบทอดซึ่งที่ผ่านมาการแสดงแมงตบเต่าก็ได้มีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้คงอยู่และมีความเหมาะสมกับยุคสมัย แต่ยังคงมีอัตลักษณ์ของความเป็นท้องถิ่นและวัฒนธรรมเฉพาะของบ้านน้ำพร ดังเช่นพงศ์พัฒน์ เหล่าคนคำและจักรี ออบมา (2558) กล่าวว่า วัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้าน เช่น แมงตบเต่าหรืออื่นๆ มักจะมีการพัฒนาและมีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์เรื่อยมาจนมีลักษณะเฉพาะของจังหวัดเลย ดังนั้นการอนุรักษ์จะมีเป้าหมายเพื่อแมงตบเต่านี้ขึ้นอยู่กับพื้นที่ทางวัฒนธรรมต่อไปซึ่งจาก

การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากชุมชนพบว่าถ้าหากเจ้าหน้าที่ทางศิลปวัฒนธรรมของตนเองกำลังจะหายไป ก็ควรที่จะต้องมีการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนในชุมชนให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่ามากขึ้น โดยชุมชนจะต้องมีการค้นหาแกนหลักในการดำเนินการเช่นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำจิตวิญญาณที่จะนำพาศิลปวัฒนธรรมที่กำลังจะได้รับความนิยมน้อยลงและกำลังจะสูญหายนั้นให้อยู่รอดต่อไป โดยที่คุณสมบัติของคนที่ผู้นำต้องมีศักยภาพทั้งด้านความเป็นผู้นำ ด้านการบริหารจัดการ ด้านความรู้ ด้านงบประมาณและเวลาที่จะทำให้เกิดกลุ่มหรือเกิดเป็นชุมชนการอนุรักษ์เพื่อการรักษาศิลปวัฒนธรรมที่ดีงามของคนในชุมชนเองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษา การรวบรวมและการสร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมา อย่างไรก็ตามการอนุรักษ์ถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องที่จะต้องมีการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ดังที่ คณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบเมื่อ 16 พฤศจิกายน 2542 ว่าให้มีการนำเอาภูมิปัญญาที่สั่งสมไว้ในบ้านเมืองมาใช้เป็นพื้นฐานสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนหรือการปฏิรูปการศึกษา ให้มีการนำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนา เพราะการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ไม่ได้เอื้อให้ผู้เรียนส่วนใหญ่เรียนรู้เรื่องราวและภูมิปัญญาสังคมไทยที่สั่งสมสืบทอดมาในอดีตเท่าที่ควร ส่วนแนวทางการดำเนินการนั้นอาจนำแนวคิดของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาซึ่งได้จัดตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อศึกษาค้นคว้าเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ โดยดำเนินการดังนี้ (1) การสำรวจ ศึกษา ค้นคว้า วิจัย และข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาในระดับพื้นที่การศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศ (2) สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รู้ ผู้ชำนาญการ ตลอดจนประชุมสัมมนาเพื่อการระดมความคิด (3) จัดทำร่างนโยบายและแผนงานการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาสำหรับเสนอรัฐบาลใช้เป็นยุทธศาสตร์การฟื้นฟูภูมิปัญญาเพื่อการจัดการศึกษาตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (สยามรัฐออนไลน์, 2562) สำหรับศิลปวัฒนธรรมการแสดงแม่ต๋อนนั้น ถือว่าเป็นศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดเลยที่มีคุณค่าทางภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงมีการนำเสนอให้มีการจดทะเบียนขึ้นเป็นมรดกทาง

วัฒนธรรมของจังหวัดเลยและของประเทศ เนื่องจากมีแนวโน้มที่จะขาดคนสืบทอด ดังนั้นการเผ่าระวังจึงเป็นสิ่งที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการดำเนินการต่อไป ซึ่งสุริยา บรรพลา (2546) กล่าวว่า การแสดงแมงต๊อบแต่นั้นถือว่าเป็นศิลปะพื้นบ้านที่เป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะของบ้านน้ำพร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องช่วยกันอนุรักษ์ และการพัฒนาต่อยอดไปสู่การแสดงแมงต๊อบที่มีรูปแบบร่วมสมัย มีการสร้างแนวคิดและกระบวนการแบบใหม่ๆ ด้วยการออกแบบวิธีการแสดงที่ไม่เหมือนกับพื้นที่อื่นอย่างเช่นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเฉพาะเรื่องราวการแสดงที่นำเอาวรรณกรรมพื้นบ้านอย่างท้าวสีทนมมาแสดง

2.2 กระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

กระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาต่อยอดศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำพรนั้นถือว่ามีความสำคัญที่บุคคลที่เกี่ยวข้องในชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยชุมชนเห็นว่าตนเองยังขาดศักยภาพในการเป็นผู้นำการอนุรักษ์และการฟื้นฟู รวมถึงการพัฒนาต่อยอดไปสู่การเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ดังนั้นลักษณะของการดำเนินการที่เน้นการมีส่วนร่วมจึงจำเป็นที่จะช่วยกันค้นหาปัญหาและทางแก้ไข เนื่องจากชุมชนขาดงบประมาณและขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการดำเนินกิจกรรมและการพัฒนา ดังนั้นจึงต้องมีหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมที่มีความรู้ด้านการอนุรักษ์ให้เข้าไปช่วยค้นหาบุคคลที่มีศักยภาพในพื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นแกนนำผ่านกิจกรรมชุมชนเกี่ยวกับการสร้างการรับรู้ การชื่นชม การตระหนักรู้และการเห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมของตนเอง จากนั้นจึงต้องมีการดำเนินการตั้งกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาต่อยอดศิลปวัฒนธรรมทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อให้มีการคงอยู่และเพื่อการสร้างรายได้ให้กับชุมชนผ่านสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมอย่างใดก็ตามการพัฒนาทางสังคมและเทคโนโลยีก็ทำให้คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ไม่ต้องการที่จะเข้าร่วมในการอนุรักษ์ รวมถึงการเห็นความสำคัญในศิลปวัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าของตนเองดังงานวิจัยของอารียา บุญทวี, จินดา เนื่อง-จำนงค์, และวชิรพงศ์ มณีนันทวัฒน์ (2561) ที่พบว่า คนรุ่นใหม่ขาดความสนใจในศิลปวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของชุมชน จึงทำให้

ขาดผู้สืบสานที่จะทำให้รากเหง้าของตนเองอยู่อย่างยั่งยืนได้ส่วนแนวทางเบื้องต้นที่ชุมชนเห็นว่า อาจทำได้คือการดำเนินการศึกษา การรวบรวมองค์ความรู้ที่จะใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมจากคนกลุ่มย่อยก่อน โดยจะมีการสรุปออกมาเป็นเอกสาร สิ่งพิมพ์หรือสื่อออนไลน์เพื่อการเผยแพร่ หรือการสื่อสารกับคนนอก สำหรับนำมาใช้อ้างอิงให้กับคนในชุมชนได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมของตนเอง โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำพรที่ถือว่ามีความสำคัญทั้งในเชิงหน่วยของพื้นที่ของจังหวัด และของประเทศด้วย นอกจากนี้ พลอยภัทรา ตระกูลทองเจริญ (2557) ศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อการจัดการศิลปวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายนั้น จะต้องสร้างกระบวนการขึ้นมาอย่างเป็นขั้นพร้อมกับการนำคนในชุมชนเข้าร่วมในทุกขั้นตอนอย่างครบถ้วน โดยเน้นไปที่การร่วมคิด การร่วมตัดสินใจและการร่วมลงมือปฏิบัติการตามกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการมีส่วนร่วมที่กล่าวว่า หมายถึงการเข้าร่วมกิจกรรมของบุคคล ด้วยความสมัครใจและเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการค้นหาคำปัญหา ขั้นตอนรวมวางแผน ขั้นตอนการปฏิบัติงาน และขั้นตอนการประเมินผล รวมทั้งยังส่งเสริมให้เกิดความเป็นเจ้าของ และรู้สึกเกิดความผูกพันด้วย ดังนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงมีความสำคัญที่หน่วยงานภาครัฐควรจะไปดำเนินการเป็นเจ้าภาพในการอนุรักษ์และพัฒนาต่อยอด ดังที่ สุรียา บรรพลา (2546) ให้ข้อเสนอแนะว่า หน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัดนั้นควรมีการกำหนดนโยบาย แผนกลยุทธ์ กิจกรรมการอนุรักษ์ แม่งดับเตาและซอบั้งให้คงอยู่ต่อไป อาจใช้กระบวนการจัดการประกวดการแสดง แม่งดับเตา การประกวดขับร้องสำหรับการแสดงแมา่งดับเตาและอาจมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่นการออกแบบและการสร้างเครื่องแต่งกายการแสดงแบบดั้งเดิม หรือการออกแบบในลักษณะประยุกต์ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาทำให้เห็นว่าการที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่ต่อไปนั้นจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยมีหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่เป็นพี่เลี้ยงและทางงบประมาณเข้ามาร่วมสนับสนุนการดำเนินการ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมมีดังนี้ 1) การประชุมเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับรู้ การค้นหาและการแสดงถึงปัญหาที่มี

การค้นพบ 2) การจัดตั้งกลุ่มสนใจเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยที่กลุ่มมีแนวโน้มจะเป็นแกนนำการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำพร ประเด็นที่มีการแลกเปลี่ยนจะเริ่มตั้งแต่ เป้าหมายในการตั้งกลุ่ม วิสัยทัศน์ พันธกิจและวัตถุประสงค์ รวมถึงกระบวนการดำเนินการ และกิจกรรมหรือประเด็นที่จะเกิดขึ้นจากกลุ่ม มีการแสวงหาแหล่งทุนหรืองบประมาณเพื่อดำเนินการ การสร้างเครือข่ายในชุมชนและนอกชุมชน การสร้างและสรุปองค์ความรู้ที่เกิดขึ้น 3) การทดลองจัดกิจกรรมอนุรักษ์ผ่านการปฏิบัติการในรายละเอียดปลีกย่อยเบื้องต้นของการแสดงแมงต๊อบเต่า เช่น การค้นหาบทการแสดง การเล่นดนตรี การแสดงของนักแสดง การสร้างฉากและเครื่องแต่งกายและการผลิตเครื่องดนตรีซอขี้ 4) การนำเสนอผลการดำเนินการเบื้องต้นต่อประชาคมในงานตำบล อำเภอหรือจังหวัดหรืองานประชุมวิชาการเพื่อให้นักวิชาการหรือนักอนุรักษ์เห็นกระบวนการทำงานเพื่อสร้างเครือข่ายการหนุนเสริม 5) การสร้างเครือข่ายทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน และเครือข่ายจากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชนเพื่อให้เข้ามาทำการสนับสนุน และส่งเสริมทั้งในด้านงบประมาณและด้านวิชาการ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

ควรมีการดำเนินกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เน้นการพัฒนาศักยภาพคนในพื้นที่บ้านน้ำพรให้มีศักยภาพในการดำเนินการบริหารจัดการศิลปวัฒนธรรมของชุมชน การพัฒนาและต่อยอดวิถีชีวิต และศิลปวัฒนธรรมสำหรับการนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

2. ข้อเสนอสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงานการปกครองในพื้นที่ควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของบ้านน้ำพร ด้วยการบริหารจัดการพื้นที่และมีการสร้างกลุ่มการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมระดับตำบลเพื่อนำไปเชื่อมโยงเข้ากับการจัดการท่องเที่ยวบ้านท่าดีหมีและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่อื่นๆ ในเขตอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้นำชุมชนพื้นที่บ้านน้ำพร เจ้าอาวาส ประชาชนท้องถิ่น ครูอาจารย์และนักเรียนที่ให้ข้อมูลและร่วมกันสนทนาเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมบ้านน้ำพร อำเภอเชียงคานจังหวัดเลย ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏเลยที่สนับสนุนให้อาจารย์และบุคลากรได้ดำเนินกิจกรรมการวิจัยสำหรับการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยของมหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรกมล ปิยจารุพร. (2562). การปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ศูนย์แห่งความเป็นเลิศด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).
- พงศ์พัฒน์ เหล่าคนค้ำ, และจักรี อบอุ่น. (2559). การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านและเพลงพื้นบ้านจังหวัดเลย. ใน การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 7 เรื่องการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยสู่สังคมในวันที่ 19 พฤศจิกายน 2559. (หน้า 94-101). ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น.
- พงศ์พัฒน์ เหล่าคนค้ำ, สรวงสุตา สิงห์ขรอาสน์, และธนาพร เฟ่งศรี. (2558). ชอเกะบั้งไทเลย : วัฒนธรรมเครื่องดนตรีพื้นบ้านจังหวัดเลย. วารสารช่อพะยอม, 26(1), 13-22.
- พระครูสิริธรรมาภิรต. (2562). แนวทางการฟื้นฟูและพัฒนากระบวนการประเพณีการสวดวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6(2), 620-641.
- พลอยภัทรา ตระกูลทองเจริญ. (2557). การศึกษาความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมกรณีศึกษา : หมู่บ้านศาลาแดงเหนือ เชียงรากน้อย. วิทยานิพนธ์ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมภายในบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

- สยามรัฐออนไลน์. (2562). ภูมิปัญญาท้องถิ่น มิติใหม่การพัฒนาเศรษฐกิจ
ชาวบ้าน. ค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2563, จาก <https://siamrath.co.th>
- สำนักงานข่าวกรมประชาสัมพันธ์. (2562). ลำแมงดับเต่าไทเลย จังหวัดเลย
ขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำปี พ.ศ.2562 ด้านวรรณกรรม
พื้นบ้านและภาษา. ค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2563, จาก http://122.155.92.12/centerweb/news/NewsDetail?NT01_NewsID
- สุธีรา อะทะวงษา. (2560). การสืบทอดวัฒนธรรมการฟ้อนสาวไหมและแนวทางการ
พัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์บริการการตลาดเพื่อสังคม. วารสารสมาคม
นักวิจัย, 22(1), 137-149.
- สุริยา บรรพลา. (2546). การวิจัยและพัฒนาเรื่องภูมิปัญญาการแสดงแมงดับเต่า
สู่ศิลปะการแสดงร่วมสมัย. เลย : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเลย.
- แสนพร คำปัญญา. (2563, 27 มิถุนายน). สัมภาษณ์. ใส่ตำแหน่ง หน่วยงานหรือที่
อยู่ของผู้ให้สัมภาษณ์ปัจจุบัน.
- หนังสือพิมพ์บ้านเมืองออนไลน์. (2562). สุดยอดครูภาษาไทยตระเวนตามงานวัด
สืบสานศิลปะการแสดงลำแมงดับเต่าไทเลย. ค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2563,
จาก <https://www.banmuang.co.th/news/region/149077>
- อารียา บุญทวี, จินดา เนื่องจำนงค์, และวชิรพงศ์ มณีนันทวัฒน์. (2561). แนวทาง
การพัฒนาศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอ
คลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์, 20(1), 67-85.